

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА

ИНСТИТУТ ЗА СРПСКИ ЈЕЗИК

ЈУЖНОСЛОВЕНСКИ ФИЛОЛОГ

ПОВРЕМЕНИ СПИС ЗА СЛОВЕНСКУ ФИЛОЛОГИЈУ

Уређује

А. БЕЛИЋ

уз сарадњу

д-ра *Алексића Радомира* (Београд), д-ра *Вуковића Јована* (Сарајево), *Конеског Б.*
(Скопље), д-ра *Нахшигала Рајка* (Љубљана), д-ра *Скока Пејра* (Загреб),
д-ра *Стевановића Михаила* (Београд), д-ра *Томановића Васе* (Скопље),
д-ра *Храсте Миша* (Загреб)

XX КЊ. 1—4

БЕОГРАД

1953—1954

од свих падежа (у разговору), док датив има само 4,8% и сл. У множ. у разговорним текстовима разлика је још већа: према 44,9% ном. мн. имамо у дативу само 4,1% и сл. Сем овога има и низ других таблица где се саопштавају резултати о различним граматичким категоријама (о процентном односу врсте речи 11 писаца, о ступњевима поређења, о перфективним и имперфективним глаголима и њиховим облицима, о појединим временима, о учесталости употребе личних глаголских облика и сл.). Та саопштења могу имати значаја и за научно схватање самих облика и њихове зависности од народног или књижевног језика (исп. напр. употребу инфинитива према кондинационалу, партиципа према глаг. прилогу итд.). Али засада су дати о томе само општи прегледи без материјала на основу којих су рађени. Уосталом, даљи материјал, који је сакупљан онда кад и онај који је саопштен у оних шест спискова о учесталости употребе појединих речи, — биће обрађен у даљим прегледима ове врсте.

А. Б.

6. — 1) ДУШАН Ј. ПОПОВИЋ, **Срби у Срему до 1736/7**, Историја насеља и становништва (са 7 слика и 7 карата). Посебна издања САН књ. CLVIII Београд 1950 стр. 300,8^о.
 2) Д-р Душан Ј. Поповић, **Срби у Бачкој до краја осамнаестог века**, Историја насеља и становништва. Живан Сечански, **Пописи становништва Бачке током осамнаестог века** (грађа за историју насеља и становништва). Посебна издања САН књ. СХСIII. Београд 1952. Стр. 418,8^о.

1. Обе ове књиге издао је Етнографски институт САН. Иако се у другој од њих налази и значајна грађа коју је средио и пропратио краћим уводним коментаром Ж. Сечански, — ми ћемо и у њој главну пажњу обратити на расправу проф. Поповића. И расправа о Срему, као и расправа о Бачкој уствари су део збирке од четири књиге у којима проф. Поповић обрађује историју српског становништва Војводине до краја 18 века. Следеће две наговештене књиге биће посвећене Банату и Барањи.¹⁾

Покушаћемо да овом приликом покажемо од колике користи могу ове историске расправе бити за науку о нашем језику. Уколико се будемо осврнули и на нека друга питања, учинићемо то

¹⁾ Срби у Срему, уводна напомена; Срби у Бачкој, Предговор, стр. 1

само зато што и она могу бити у ближој или даљој вези са нашом главном намером.

За дијалектологију, првенствено историску дијалектологију, од посебног су значаја студије из историје насеља и становништва. Када се зна колике су по обиму, карактеру и броју биле сеобе нашег народа у прошлости, онда је лако доћи до закључка да се проблем постанка и развитка наших данашњих дијалеката може решити једино уз обилато консултовање историске и етнографске литературе. На оваква консултовања особито је упућен проучавацац војвођанских говора. Војводина је област у коју се досељавао српски етнички елеменат са различитих дијалекатских подручја, и у коју се тај елеменат досељавао у разна времена, у различитом обиму, саставу и сл. Да би из данашњег језичког материјала, затим из углавном врло оскудног материјала који пружају споменици, извукао потребне и обавезне закључке о формирању савремених војвођанских говора, испитивач тих говора управо мора да се свестрано упозна са резултатима које о Војводини пружају историске и етнографске студије. Радови проф. Поповића, које овде приказујемо, дају *скућене* и *сређене*, како сам аутор изјављује, основне²⁾ историске податке о српском становништву Срема и Бачке.

Ако би се ова чињеница могла истаћи као прва карактеристика ових расправа, онда се оне, по тој својој особини, могу оценити као врло корисне за дијалектологију. Чињеница да се у тим расправама износе резултати историских испитивања о овим двома војвођанским областима може за дијалектологију да значи доста.

2. Како проф. Поповић износи овај историски материјал? Шта о пореклу и саставу данашњег становништва Срема и Бачке говори материјал ових студија? Какве закључке изводи проф. Поповић из материјала који обрађује, и докле иде у својим закључцима? — То су такође питања за која је заинтересована и дијалектологија и о којима треба и она да да свој суд.

Дијалектологију првенствено и интересују подаци о кретању и стању српског становништва у Војводини до 18 в. Из овог века, наиме, постоје сигурни докази да је војвођански говорни тип у главним својим цртама већ формиран. У језику Гаврила Стефановића Венцловића, без обзира на порекло овога писца, заступљене су многе важније особине војвођанске подгрупе шумадиско-војво-

²⁾ Срби у Срему, loc. cit.

ђанских говора.³⁾ Сличан је случај и са тзв. грађанском лириком такође из 18 в.⁴⁾ Или, да наведемо још само један, мање карактеристичан и доскора непознат пример. У Грађи о Тицановој буну у Срему 1807 године⁵⁾ има извештај, не додуше велики, број текстова на народном језику. Тај народни језик с почетка 19 в. уствари је истоветан са савременим сремским говором. Несумњиво и овај податак говори о томе да је и у 18 в. војвођански говор већ формиран. И, када са војвођанским говором тако ствар стоји, онда је јасно да је становништво које је имало пресудан утицај на формирање његових главних карактеристика било на тлу Војводине свакако око почетка 18 в.

Да видимо сад шта говоре о том становништву подаци које наводи проф. Поповић у ове своје две књиге.

Само, пре него што пређемо на ово питање, упознајмо се са распоредом материјала и грађе.

Књига Срби у Срему до 1736/7 има два дела: први део је расправа; други — грађа, уствари попис становништва Срема од 1736/7, извод из пописа које даје Смичиклас у својој „Dvjestagodišnjici oslobodenja Slavonije“, и пописи Шида (1772 и 1799) и Беркасова (1777 и 1799). У расправи проф. Поповић најпре даје карактеристику Срема уопште (стр. 1) и као области (2—3); затим критички коментарише изворе којима се служио при писању ове расправе (4—7); даље се донекле задржава на топономастици Срема (8—9); потом прати кретање Срба на територији Срема од 15 до 18 в. и то у сваком веку посебно (10—35); после тога, што је нарочито значајно, задржава се на историским подацима о свим сремским насељима (36—116) и манастирима (116—118); најпосле, задржавајући се на начину живота сремског становништва, говори о животу сељака (118—138), посвећује посебну пажњу урбару од 1737 (139—141), да би на крају изнео податке о етничким односима 1736/7 (142—147) и о сеоској власти (148—149).

Углавном је исти распоред материјала и у расправи Срби у Бачкој до краја осамнаестог века. Само што је за Бачку пописе становништва средио Ж. Сечански.

3. За Срем проф. Поповић сматра, најпре, да је у њему било српског живља и пре доласка Срба из средњовековне српске

³⁾ Владан С. Јовановић, *Гаврило Стефановић Венцловић*, СДЗБ II 105—306.

⁴⁾ То се може врло лако закључити из књиге: Т. Остојић и В. Ђоровић, *Српска грађанска лирика XVIII века*, ЗБИЈК XIII изд. СКА 1926, 176.

⁵⁾ Средио Ж. Сечански, изд. САН 1952.

државе. Прво знатније померање Рашана према северу везује аутор ове расправе за Драгугина „сремског краља“, везује га, дакле, за 14 в. Током 15 и 16 века ширење и јачање српског елемента све је изразитије и снажније. Око средине 15 в. српски се елеменат почиње учвршћивати и у западном Срему. А 16 в. је време када је Срем већ потпуно посрбљен. Са 16 в. бројна насељавања Срба на сремском тлу свакако се завршавају, тако да се током 17 в. етнички односи углавном не мењају. На тај начин са 16 в. закључно као да се завршава један период бројних имиграција српског етничког елемента на ову територију.

За тај период проф. Поповић даје највише података о досељавању Срба из Србије. О досељавањима Срба са осталих територија имамо само неколика податка: најпре, да у првој половини 15 в. има у Срему Босанаца богумила; затим, да је 1475 после једног похода у Босну деспот Вук довео многе Србе у Срем; даље, да се за време пограничних сукоба 1501—1502 већи број српског становништва из северне Србије и Босне преселио у Срем; најзад, да се крајем 15 в. доселио у Срем Стеван Штиљановић из Паштровића.

Као податак о доласку становништва са остале војвођанске територије у Срем ваља забележити спуштање извесног броја Срба под Радосавом Челником 30-их година 16 века.

Током 17 в., као што смо истакли, нових прилива српског елемента у Срем, према подацима ове књиге, нема.

Вести о Србима у Срему у 18 в. знатно су обимније. Проф. Поповић је добро урадио што је обратио пажњу на структуру породице и број домова и душа појединих насеља овога времена. Подаци које даје за број породица у појединим насељима а нарочито подаци о брзом повећавању и опадању броја становништва појединих насеља свакако и сами указују на то да је унутар саме сремске територије било знатног померања становништва (исп. и трагове ранијих места становања у породичним именима). А та унутрашња померања имала су значајног утицаја на формирање врло важних карактеристика говора Срема, и то у првом реду оних које проф. Поповић назива „духовним и моралним ликом“.

Иначе, током 18 в. на сремску територију се, прво, спушта знатан број нашег народа из Бачке (више) и Баната (нешто мање). Оно се настањивало у првом реду у Подунављу. Друго. Већ пред крај прве половине 18 в. (1739) почиње снажно насељавање становника из Србије у сремску Посавину. Ово насељавање наро-

чито је изразито у другој половини 18 в. Треће. Необично велики био је прилив становништва из западних крајева (Лике, Баније, Кордуна и, у нешто мањој мери, из „шијачког“ краја око Пожеге и Славоније). „Ова струја је поплавила, мање или више, цео Срем, а нарочито део Подунавља који се налази између Дунава и жељезничке пруге Карловци – Земун“ (34).

Али, према мишљењу проф. Поповића, овом новом становништву „бројно несравњено надмоћнијем“ наметнуло је старије становништво Срема, које је у њему било на почетку 18 в., „своју ношњу, обичаје, говор, једном речју цели духовни и морални лик“. Разлог овој појави проф. Поповић налази у чињеници да се ове сеобе, иако су несумњиво биле бројне, нису изводиле одједном у великим групама. Зато су мање групе досељеника, какве су оне готово редовно биле, увек лако подлегле асимилацији. А оно старо становништво које је асимиловало дошљаке уствари је у источном Срему „из некадашње Рашке, односно Старе Србије и Србије — Шумадије“, а у западном Срему, нарочито у Осечком Пољу, „из Босне и Херцеговине, Далмације, па и Црне Горе“ (33).

Ми засада нећемо детаљно анализирати ове закључке до којих је проф. Поповић дошао на основу историских чињеница. Писац ових редова припрема обимну историскодијалектолошку студију о говорима Срема. Подаци које имамо дају у великој мери за право проф. Поповићу, али ће у сваком случају бити потребно начинити и извесне корекције. Које — надамо се да ћемо ускоро имати прилике да покажемо. Овде ипак треба истаћи да је становништво које се током 18 в. селило из Србије у Срем имало знатног утицаја нарочито на говоре сремске Посавине. Отсуство или спорадично јављање извесног броја карактеристичних црта војвођанске фонетике, а исто тако и поклапања у акцентуацији између сремске Посавине и говора нарочито северозападне Србије, треба свакако везати за утицај овог становништва. Оно је, иначе, — сасвим сигурно — било већ потпуно динаризирано⁹⁾.

⁹⁾ Исп. Павловић Јљ, *Ужичка Црна Гора*, СЕЗБ XXXIV Насеља 19 (3—192) 33—39. Ракић Мил. Т., *Качер*, СЕЗБ VI Насеља 3 (735—860) 772—777. Милојевић Боривоје, *Рађевина и Јадар*, СЕЗБ XX Насеља 9 (635—936) 679—692. Павловић Јљ, *Ваљевска Тамнава*, СЕЗБ XVIII Насеља 8 (385—678) 507—509. Петровић Петар Ж., *Шумадиска Колубара*, СЕЗБ IX Насеља 31 (1—276) 49—63. Исп. и Цвијићево мишљење да је међу Чарнојевићевим пресељеницима било и становништва од нових метанастазичких струја, *Мешанастазичка кретања, њихови узроци и последице*, СЕЗБ XXIV Насеља 12 (1—96) 10.

Сем тога, ако овом приликом не намеравамо да исправност закључака проф. Поповића детаљно проверавамо са историско-дијалектолошких позиција, то још увек не значи да и о материјалу и о закључцима не треба ништа више рећи. Потребно је само, претходно, да прегледамо чињенице које нам пружа друга књига проф. Поповића о којој овде говоримо.

1. За Бачку проф. Поповић истиче, најпре, да је „већ пре доласка Мађара била настањена нашим становништвом“. Од времена досељавања Словена у Панонски басен словенски елемент стално ће настањивати ову област, некад само у већој а некад у мањој мери. И, у својој расправи о Бачкој проф. Поповић прати кретање нашег етничког елемента у овој области још од досељења словенског живља у њу. Ослањајући се на прилично обилне податке које о Србима у Бачкој и Банату током XI—XIV в. даје академик д-р. Ј. Радонић у својој студији „Србија и Угарска у средњем веку“⁷⁾, и проф. Поповић истиче значајну улогу словенског живља у тадашњим историским збивањима у Мађарској.

Карактеристично је да и у вези с Бачком „снажно продирање православља... из Србије“ проф. Поповић везује за Драгутина (17). Иако су се нешто касније населили, Срби из Рашке се у Бачкој у првој половини 15 в. „налазе... у већој мери“ (18). „Већ у првој половини 16 в. били су Срби Рашани веома важан фактор у животу Бачке“, а „највећа освајања извршили су Срби у Бачкој у времену између 1526 и 1553“ када мађарско становништво напушта ову област (19).

За долазак нашег западног елемента на територију Бачке до 18 в. несумњиво је најпре карактеристично сведочанство папског инквизитора Јаков-а de Marchia из 15 в. о јеретцима Бошњацима (и „Расцијанима шизматицима“) (18). Исто је тако значајно да се међу Србима војницима који су служили Турцима налази, средином 16 в., и изванредан број личности са именом Вук (20). Из сарајевске области преселио се знатан број Срба у Срем и Бачку за време рата 1697 г. Буњевци се, што нарочито треба истаћи, досељавају у Бачку у годинама 1622, 1663/4 и 1687.

Год. 1687 пресељено је из околине Темишвара 4892 ратника у Бачку (и Срем).

Год. 1690 досељавају се Срби под Арсенијем Чарнојевићем.

За живот нашег народа у Војводини од несумњивог је значаја формирање Војне Границе 1702—1703 г. Из Будима и околине

⁷⁾ Војводина I Нови Сад 1939, 130—132

у време формирања Војне Границе преселио се извешан број Срба у Бачку. Иначе, за 18 в. уопште, може се према пописима становништва рећи да је у Бачкој тада било нашег народа из Баната, Срема, Барање, Србије, Босне, Херцеговине, Лике, Баније, Славоније. Разуме се да је самих Бачвана било највише. Од сеоба Срба из Бачке током 18 в., поред помињаног преласка у Срем, треба забележити сеобу у Русију 1750—1751 г.

5. То су најважнији подаци које у ове две књиге о становништву Срема и Бачке износи проф. Поповић. О подацима о појединим насељима, који су иначе врло бројни, нећемо говорити. Њих, међутим, не може мимоићи ниједан дијалектолог, и то најпре зато што се из њих може дознати у којим местима, као најстаријим, треба најпре вршити дијалектолошка испитивања да би се добила бистра слика одређеног војвођанског говорног типа; а затим, са тим подацима потребно је да се дијалектолог упозна и стога што му они могу пружити знатан број индиција, па и објашњења, о разлозима евентуалних специфичних карактеристика говора појединих места уколико су та места, например, новијег датума или у великој мери преплављена новим етничким елементом.

6. Познато је да је проф. Поповић о питањима која третира у овим књигама писао и раније⁸⁾. Многе чињенице, опсервације, констатације, закључке и сл. он је поновио овога пута. Њима је додао и неке нове. Није наша компетенција да о значају ових расправа говоримо са позиција историске науке. Свестрана стручна критика одредиће њихову пуну вредност⁹⁾. Ми се надамо да ће озбиљан значај ових студија бити ускоро у стручној литератури истакнут. Међутим, констатовали смо неколико мањих непрецизности које су се омакле писцу ових расправа и за које смо се ипак одлучили да их изнесемо. Оне су вероватно дошле због брзине у послу и, иако ни у ком случају не мењају битно вредност студија, свеједно је штета што су се појавиле. Понекад се, например, стиче утисак да проф. Поповић заобилази и закључке који су му сасвим на домаку руке. Тако, да би доказао своје мишљење да је у Срему било Срба православне вере и пре доласка Рашана, писац књиге о Срему помиње култ св. Димитрија по

⁸⁾ Непосредно пре ових књига напр. објавио је у Зборнику Војводина I врло обимну и значајну студију *Војводина у шурско доба* (145—300) и у Зборнику Војводина II студију *Војна Граница* (269—349).

⁹⁾ Приказ књиге *Срби у Срему* који је дао Владимир Стојанчевић у Историском гласнику (св. 1—2 за 1951 г. стр. 130—133) конвенционалан је. Критике уствари у њему и нема, већ је само изнета садржина књиге.

чијем је манастиру добила име и данашња Митровица (10). Несумњиво је интересантна и констатација да имена села Петровци, Павловци, Михаљевци, Грк, Ремета и сл., која би требало да потичу из ћирилометодског доба, указују да је православног становништва било у Срему и пре доласка Мађара (8—9). Али је свакако омашком пропуштен још један занимљив иако посредан доказ. Напред наведена студија академика Радонића пружа, како смо рекли, знатан број података о Србима и Словенима у Бачкој и Банату током XI—XIV в. Ми сматрамо да није погрешан закључак по коме би било логично да је овог словенског елемента морало бити и у Срему, који се налазио између Србије и Србима насељених Бачке и Баната. — Драгутина проф. Поповић назива „сремским краљем“, а не обавештава читаоца о свом мишљењу поводом расправе проф. Мих. Динића „Средњевековни Срем“¹⁰⁾ у којој се тврди да Драгутин није имао под својом влашћу територију данашњег Срема. — Децембра 1525 г. прешао је у Срем Павле Бакић¹¹⁾. Када се зна да је Павле Бакић дошао са Венчаца¹²⁾, сматрамо да је то могло бити истакнуто, јер је један од прилично ретких конкретних података о територијама са којих се досељавало средњевековно становништво Србије у Војводину. — Не би било сувишно да је у књизи *Срби у Бачкој* истакнуто да је под Радосавом Челником изван број Срба прешао 1529 г. из Бачке у Срем. — Сеоба под Арсенијем III није довела ново становништво у Срем. Али је баш зато о томе требало и рећи нешто у одељку „Срби у Срему у 17 веку“ (у књизи *Срби у Срему*). Овако, тај је одељак остао недописан. — 1697 г. пресељен је већи број Срба из сарајевске околине у Срем и Бачку. Ова је чињеница несумњиво значајна за Бачку. Зато ју је аутор и изнео у књизи *Срби у Бачкој*. Али је она исто тако значајна и за Срем. Зато је требало да је аутор изнесе и у својој књизи *Срби у Срему*. Узгред да напоменемо да је овај податак већ поодавно познат и нашој етнографској литератури¹³⁾.

7. Ни о методу проф. Поповића нећемо детаљно говорити. Нешто се, међутим, ипак још о овим књигама мора рећи. Сам проф. Поповић дао им је врло скромну карактеристику: назвао их је почетним радовима. Оне су, међутим, ипак једна врста син-

¹⁰⁾ ГЛДНС IV 1, 1—12.

¹¹⁾ Д-р А. Ивић, *Историја Срба у Војводини* 60.

¹²⁾ О. с. 59.

¹³⁾ Исп. поп Стијепо и Владимир Трифковић, *Сарајевска околина*, СЕЗб XI Несеља 5 (1—310) 65.

тезе. Признати познавалац предмета, проф. Поповић је дао добар пресек кроз досадашње научно, историско знање о сложеном питању етничке прошлости Војводине.

Књигама се, међутим, морају ставити и извесне замерке. Тешко се, најпре, може казати да ове расправе, свака од њих посебно, претстављају заокругљене целине. Не би била довољно тачна констатација да је проф. Поповић до краја успешно извео тежак и сложен посао синтетизирања из сировог а усто још и недовољног материјала. Распоред тог материјала по одељцима, а и карактер самих одељака, нису увек у складу и сразмеру¹⁴⁾.

Затим, што је за нас много важније, аутор није морао да се задржи само на основним историским чињеницама. Поготову не при доношењу закључака. Могли смо с приличним правом да очекујемо да проф. Поповић свој материјал суочи, например, са резултатима етнолошких студија и тако да једну замашнију целину. Овако, он је само омогућио да наслутимо контуре *крајњих* закључака. Он нам је још једном истакао резултате историских проучавања — да војвођанску територију данас настанују потомци врло шароликог становништва. Данас, међутим, крај свега тога Војводина — бар у дијалекатском погледу — претставља и једну целину. У њој се, затим, јасно издвајају говорне области Баната, Бачке и Срема. Свака од ових области такође се може поделити на зоне. Али ипак све оне скупа имају заједничких црта које их међусобно повезују. Историски материјал проф. Поповића указао нам је у најглавнијим потезима само на основне компоненте из којих се временом развио војвођански говорни тип.

8. Како је материјал проф. Поповића и самом историчару омогућио углавном само опште закључке, самим тим ће и дијалектологија моћи да га користи на један донекле специјалан начин. Он може и треба да буде ослонац и контрола закључцима који ће се изводити на основу језичких факата. Али под њима, под тим подацима, увек траба подразумевати многе тек наговештене или чак и неистакнуте моменте, који су током времена условили формирање војвођанских говора. Тачно је, например, да је у том формирању значајног удела имало средњевековно становништво Србије. Али је то становништво морало бити несумњиво шаролико. У последње време наука је добила сасвим сигурне податке да је један део Србије, из кога се иначе исељавало становништво у Војводину, имао незамењено *џ* још у

¹⁴⁾ Исп. слично у критици пок. проф. А. Ивића [ЛМС књ. 353 (418—431) 419] поводом студије проф. Поповића „Војводина у турско доба“ Војводина I 145—300.

16 в.¹⁵⁾ На војвођанској територији је, усто, било Словена и пре доласка Срба из Србије. Ми не знамо шта је са *ѣ* код њих. За славонско становништво које се налазило западно од овог војвођанског свакако се може рећи да је било екавско¹⁶⁾. Вероватно је тако било и у Војводини. Само, ако се ова претпоставка и може сматрати врло вероватном, она ипак није још до краја поуздано доказана. Међутим, стање *ѣ* на територији целе средњовековне Србије није могло бити исто. Јер становништво које се током 15 и 16 в. селило у Војводину, долазило је у додир и са становништвом из западних крајева. Импулс који би могло дати западно становништво за замену *ѣ* (да га је целокупно србијанско становништво донело у Војводину незамењеног) није онај који би довео до ситуације *ѣ* > *е*. Стање пак у савременом војвођанском говору јасно је: Војводина је екавска територија. Закључак који из овога следи јесте само тај да треба врло опрезно прићи питању средњовековног становништва Србије које прелази на војвођанску територију, и да се то становништво уопште не може сматрати јединственим¹⁷⁾. О његовом карактеру мало знамо. Резултати досадашњих и историских и етнографских проучавања нису богзна како обилни. Зато ми и сматрамо да их дијалектологија мора користити на помало специјалан начин. Али их ипак мора користити. Јер пред њом још увек лежи задатак да утврди, прво, какав су језички материјал доносили поједини претставници Срба који су се у разна времена насељавали на војвођанско тле, а какво су стање опет затицали на овом терену; друго, шта су од тога мареријала унели у заједничку ризницу; треће, како су, чиме и колико утицали на стварање разлика између појединих делова војвођанске територије. И време и начин формирања војвођанских говора питања су на која дијалектологија тек требе да да свој исцрпан и коначан одговор¹⁸⁾.

Берислав М. Николић

¹⁵⁾ Мислим на тзв. Галипољске Србе, које су Турци из околине Јагодине негде у 16 в. преселили о околину Галипоља. Исп.: *П. Ивића*, критика књиге *J. Namna, Štokavština Donje Podravine* у *ЈФ XIX* (252---259) 257.

¹⁶⁾ исп. *П. Ивића* loc. cit.

¹⁷⁾ Чињенице које смо овде изнели несумњиво су прилично добар аргумент да је и најстарије становништво саме Војводине било екавско.

¹⁸⁾ У књигама о којим смо говорили проф. Поповић се задржава и на другим националностима које настајују Војводину. Нама је било првенствено важно то да видимо колико материјал и резултати проф. Поповића могу бити примењени у студијама из дијалектологије српскохрватског језика. Одавде је јасно да није било потребно да овај свој рад проширујемо анализом података о осталим националностима Војводине.